

Släktskapande

*En etnologisk studie av släktforskning som historiebruk
och identitetsmarkör*

LUNDS UNIVERSITET
Humanistiska och teologiska fakulteterna

Erika Johansson
Etnologi med kulturanalytisk inriktning, ETNK02
Kandidatuppsats HT 2017
Handledare: Anna Johansson
Institutionen för kulturvetenskaper, avdelningen för etnologi
Lunds universitet

Creating your own history

- an ethnological study on the use of history in genealogy

Genealogy is a rapidly growing and popular hobby in Sweden and all over the world. This thesis is an ethnological study based on five qualitative interviews and fifteen questionnaires answered by genealogists. The aim and purpose of the study is to find out how genealogists define "history" in relation to their own family history. How they produce their own history through their research and how it affects their identity-work. I examine this in the thesis by using discourse theory and Peter Aronssons theories on the use of history.

The study shows that my informants relate to two main discourses linked to the word "history". "The general" history related to kings and wars and "the common person" history related to the everyday stories of the people of the public. Of the two there is one which constitutes a hegemony: "the general" history. The informants then produce their own version of history through their genealogy research. They do this to be able to relate to "history" in a more personal way, both to confirm their own identity and as a criticism against the existing production of history.

Keywords: genealogy, identity, ancestor, use of history, discourse

Innehållsförteckning

1) Bakgrund	4
2) Syfte	5
3) Metod och material	5
4.1 Frågelistor	6
4.2 Intervjuer	6
4.3 Materialbearbetning	7
4.4 Reflexivitet	8
4) Tidigare forskning	8
5) Teoretiskt perspektiv	10
5.1 Diskurs	10
5.2 Historiebruk	12
5.3 Teorier som kompletterar varandra	13
5.4 Disposition	13
6) Analys	13
6.1 Att finna sanningen	13
6.2 Diskurserna om ”kungar och krig” och ”den lilla människan”	14
6.3 Förståelse och platsförankring	16
6.4 Positionering genom släktforskning	18
6.5 Kvinnans historia	20
7) Sammanfattande diskussion	22
8) Referenslista	25
8.1 Tryckta källor	25
8.2 Elektroniska källor	26
8.3 Otryckta källor	27

1) Bakgrund

September 2017. Regeringen lägger fram ett förslag om att släktforskning via Riksarkivet ska göras gratis och tillgänglig för alla. Förslaget innebär tillgång till samtliga arkiverade dokument från svensk historia. Kultur- och demokratiministern Alice Bah Kuhnke uttrycker i ett pressmeddelande att ”våra släkters historia är en del av vårt gemensamma kulturarv. Att släktforska har blivit en folkrörelse som konkretiserar och levandegör vårt kulturarv. Genom människors nyfikenhet inför sin egen bakgrund kan vi också lättare förstå och lära av vår historia” (www.regeringen.se 18/9 2017). Ministern synliggör något som fångar mitt intresse: släktforskning som folkrörelse och folkbildning. Är det så släktforskning fungerar? Uppsatsen är grundad i mitt eget intresse för släktforskning. Jag började tänka på vikten av att kartlägga slakten bakåt i tid när jag läste grundkursen i etnologi. Att försöka analysera ”den lilla människans” historia intresserar mig och med intresset kommer även frågor: varför tänker jag såhär? Gör andra också det?

I Sverige idag är släktforskning en populär och vanlig hobby. Sveriges Släktforskarförbund har ca 170 lokalföreningar (www.genealogi.se 4/1 2018). Släktforskning i Sverige är framförallt baserad på de arkiv som Riksarkivet hanterar. Där går det att finna anteckningar i kyrkoböcker om vem som föddes, vem som dog, vem som gifte sig samt soldatregister och bouppteckningar. Det finns även husförhörslängder som framförallt är anteckningar över människors kunskaper i kristendom (www.riksarkivet.se 4/1 2018). Att släktforska i Sverige är tacksamt för de svenska arkiven är omfattande och har under lång tid haft till uppgift att kartlägga det svenska folket, Riksarkivet bevarar handlingar från 1600-talet och framåt (www.riksarkivet.se 28/2 2018). Släktforskare har därför den svenska byråkratin att tacka för att det finns utförliga noteringar om folket genom tiderna. Men arkivhandlingar är begränsade och du får inte reda på mycket mer än datum för födelse, död och giftermål. Därför lämnas en del åt fantasin, det innebär att källkritik för den enskilde släktforskaren är av högsta vikt. Sanningshalten i materialet kan tolkas på olika sätt för materialet är gammalt och har passerat ett flertal människohänder.

Alice Bah Kuhnkes uttalande placerar släktforskningen som en del av kulturarvet. I rapporten ”Räkna med Kulturarvet - Kulturarvets bidrag till hållbar samhällsutveckling” från 2017 skildras svenska folkets syn på kulturarvet idag. Rapporten som är framtagen av Riksantikvarieämbetet beskriver ett ”aktuellt” kulturarv som behövs och är uppskattat av allmänheten. Kulturarvet är föränderligt och det vi sätter värde på i nutiden, av det som har hänt i dåtiden. Helt enkelt nutidens tolkningar av historiska källor vilket kan vara föremål, skrifter, traditioner eller beteenden (Riksantikvarieämbetet 2017:7). Släktforskning blir inom den ramen av betydelser till något utbildande som hjälper oss att producera historia genom oss själva och människor som levt förr. Vi skapar en bild av vad som är historia när vi utforskar våra släktband (De Groot 2015:25f). En medborgarenkät från 2016, som Riksantikvarieämbetet genomförde

samtidigt som rapporten, visar att majoriteten av de som svarade uppfattade kulturarvet som något viktigt för att förstå samtiden. Kulturarvet bidrar även till en känsla av gemenskap med människor som upplevs dela samma kulturarv (Riksantikvarieämbetet 2017:23).

Kulturarvet blir då en debatt; för vem delar vilket kulturarv? Detta är en ständigt aktuell fråga för kulturarvet är politiskt. Inom politiken går det att utnyttja kraften som kulturarvet för med sig. Det är lätt att endast förknippa kulturarv med nationalromantiska tankegångar, där historia blir koncentrerat till en schablonartad bild av vad Sverige påstås ha varit. Bevarandet av något gammalt blir därmed i sig exkluderande. Men kulturarv behöver inte betyda det, kulturarvet kan även användas för att inkludera och skapa en ny gemenskap tillsammans (Riksantikvarieämbetet 2017:23, 25). Historien är precis som kulturarvet föränderlig och blir till genom människors sätt att se på den. De skrifter vi kan finna i historiska källor tolkas på olika sätt av olika personer (Aronsson 2004:7). I likhet med kulturarvet blir skapandet av historia ett sätt för människor att både inkludera och exkludera varandra i en gemenskap. Släktforskning blir ett verktyg med vilket människor kan göra just detta. Hur människor positionerar sig i samtiden med hjälp av historieproduktion och hur släktforskningen används som ett sätt bekräfta den egna identiteten är två centrala utgångspunkter i uppsatsen.

2) Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur släktforskare gör för att skapa mening med sin släktforskning, både genom att producera och identifiera sig med historia. Nedan följer de frågeställningar jag utgår från i uppsatsen:

- Vad innebär "sanning" för informanterna och vad spelar den för roll i släktforskningen?
- Vilka föreställningar har informanterna kring vad historia är?
- Vad innebär fysiska platser kopplade till släktforskningen för informanterna?
- Vilka diskurser förhåller en sig till som släktforskare och hur påverkar det skapandet av den egna identiteten?
- Hur använder sig informanterna av historiebruk och hur påverkar det deras släktforskning?

3) Metod och material

Empirin till uppsatsen har samlats in genom intervjuer med släktforskare samt med hjälp av frågelistor som skickats ut via epost under fältarbetet som pågick under två veckor i oktober 2017. Jag inledde fältarbetet med att skicka ut en förfrågan till två olika facebookgrupper:

"Släktforskning" med 12740 medlemmar och *"Släktforskning för noviser"* med 10663 medlemmar

(www.facebook.se 18/12 2017). Fältarbete på internet är vanligt, det är ett sätt att överblicka ämnet och en lättillgänglig plats att kontakta informanter på (Hyltén-Cavallius 2011:206). I frågan jag skrev på facebookgrupperna sökte jag informanter till både intervjuer och till frågelistor via epost. Jag kontaktade samtliga som uttryckt intresse för att medverka och intervjuade fyra kvinnor och en man. Det resulterade i 4 timmar och 40 minuter inspelat intervjumaterial. På frågelistorna som epostats fick jag svar ifrån fyra kvinnor och fyra män. Informanterna varierar i ålder och har olika erfarenhet av släktforskning.

Majoriteten av mina informanter är kvinnor och i kommentarsfältet till min fråga var det främst personer med kvinnokodade namn som svarade. Det kan bero på att jag kodos som kvinna i min facebookprofil och att andra kvinnor hellre svarar då; en annan anledning skulle kunna vara att kvinnor tycks vara mer aktiva i dessa Facebook-grupper. Det skulle även kunna bero på att det är fler kvinnor som släktforskar generellt men där saknas statistik. Oavsett syns det självklart i min analys att flertalet av mina informanter är kvinnor.

Materialet visar att orsakerna till varför människor börjar släktforska är likartade. Den gemensamma nämnaren för mina informanter är att de har släktforskning som hobby. Vidare har jag i min studie fokuserat på aktiva släktforskare i Sverige. Mina informanter har släkt som går att spåra i framförallt svenska arkiv ända ner till 1600-talet. Utifrån mina frågeställningar anser jag att det räcker för att skapa ett intressant underlag.

4.1 Frågelistor

Att samla in material med hjälp av frågelistor är en vanlig metod inom etnologi (Fägerborg 2011:86). Jag skickade ut en färdig lista med frågor via epost som informanterna sedan fick besvara inom en given tidsram. Härigenom får informanten längre tid på sig och kan själv bestämma när hen ska besvara frågorna. Frågorna utgick från mitt ursprungliga intresse i ämnet och har skiftande relevans i den slutgiltiga analysen. De frågor jag utgick från möjliggjorde ett sökande inom ämnet som jag, tillsammans med mina informanter, ägnade mig åt under hela fältarbetet.

Nackdelen med denna typ av kvalitativ forskning är att intervjuaren inte kan läsa av informantens kroppsspråk och gester, vilket kan leda till missförstånd. Intervjuaren kan inte fånga upp signaler på samma sätt som i ett personligt möte (Hyltén-Cavallius 2011:225). Fördelarna var att jag under kort tid kunde nå fler informanter och att materialet gick snabbare att bearbeta än ett inspelat material.

4.2 Intervjuer

Jag har gjort fem intervjuer där jag har mött människor antingen i deras hem, på bibliotek eller på universitetet. En intervju innebär ett specifikt sätt att samtala. Ett möte där en person leder samtalet

men samtidigt låter sig påverkas av den andra parten genom att hitta följdfrågor och nya spår. Denna typ av samtal kan säga något om en enskild persons levnadsvillkor och känslor den personen har om olika ämnen. Precis som alla andra typer av möten säger intervjun något om just den situationen, de människorna som möts och rummet de skapar tillsammans (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015:34, 35). Etnologen Signe Bremer skildrar en intervjusituation där hon beskriver ”det empiriska materialet som insamlade versioner av en social verksamhet” (Bremer 2011:196). Hon menar att allt intervjumaterial kommer fram i mötet mellan informant och intervjuare, i kontexten av sammanhanget de befinner sig i för tillfället. Forskaren själv blir en del av materialet, vare sig hen vill det eller inte (Bremer 2011:204). Med de utgångspunkterna utförde jag intervjuerna. I mötet med informanterna har jag försökt skapa ett rum där alla är insatta i hur intervjun går till och är trygga med hur jag kommer hantera det de säger. I analysen efteråt har jag haft med mig kunskapen om hur det inspelade materialet skapades vilket har varit en värdefull vetskap att ha med sig.

Skillnaden mellan materialet från mina frågelistor och mina inspelade intervjuer är att intervjuerna är mer utförliga. Intervjuerna ger en bättre bild av hur människorna uttrycker sig i tal och med kroppsspråk. Jag har haft möjlighet att ställa följdfrågor och läsa av deras reaktioner på frågorna. Jag ställde samma frågor som i frågelistorna men jag har i intervjuerna kunnat ställa nya frågor och utforska områden som jag under fältarbetet gradvis blivit mer intresserad av. Därför kommer huvudsakligen intervjuerna att ligga till grund för analysen. De citat jag har valt ut i uppsatsen kommer från både frågelistorna och intervjuerna.

4.3 Materialbearbetning

Det material som mitt fältarbete resulterat i har jag bearbetat på följande vis. Jag började med att transkribera intervjumaterialet och bearbeta frågelistmaterialet. Härigenom fick jag en överblick på hur materialet såg ut och jag kunde börja finna mönster. Dessa mönster övergick i en tematisering av både det transkriberade intervjumaterialet och frågelistmaterialet. För mig innebar det att finna ämnen som flera informanter berörde och därefter deras analysera språk samt i vilket sammanhang de uttalade sig om ämnet. Jag valde citat för att accentuera det jag i min analys ville understryka och ägnade mig åt att bli förtrogen med materialet (Rennstam & Wästerfors 2015:82). Jag har identifierat fem huvudsakliga teman som jag valt att utforska vidare. Tematiseringen genomfördes med hjälp av diskursanalys, som jag återkommer till nedan.

I uppsatsen har informanterna fingerade namn baserade på mitt antagande om deras kön, vilket ger dem en mer aktiv och påtaglig närvaro i materialet. Däremot har jag valt att inte skriva ut ålder eller hur länge de släktforskat, då det inte har någon relevans för de teman jag undersöker.

4.4 Reflexivitet

Etnologen Ann-Charlotte Palmgren hävdar att människor inte är kapabla att återberätta verkliga situationer; de kan ljuga, glömma eller ha missuppfattat situationen. Det som hon menar kan undersökas är hur en människa säger att de upplevde en situation. All kvalitativ forskning kan därför ifrågasättas (Palmgren 2011:190). Detta gäller såväl historisk som samtida forskning påpekar etnologen Rebecka Lennartsson som bedriver historisk etnologisk forskning. En fältarbetare i dåtiden behöver fylla ut luckor från en tid de aldrig upplevt. De behöver lyssna, lära, läsa och ta in så mycket material om tiden som möjligt. Hon beskriver det som att ”fylla stumma platser med levande liv” (Lennartsson 2011:108). Det är något jag tror även går att applicera på forskning som görs om nutida förhållanden. Genom att utöka kunskapen om vår egen tid och den kontext vi lever i går det att få en fördjupad kunskap om dagens fenomen. Både Palmgren och Lennartsson är medvetna om materialets brister och komplikationer. De försöker tolka verkligheten och människors syn på den med tillgängliga metoder. Tolkningen ska grundas i så bra förarbete som möjligt för det är endast då, när kontexten är fastställd, som det går att skapa en förståelse för tiden och för människan. Precis på samma sätt har jag arbetat i denna studie. Jag har läst artiklar av och om släktforskare, läst kommentarsfält skrivna av släktforskare och lärt mig om hur en faktiskt släktforskar. Med ett omfattande material har jag skapat förutsättningar att förstå mitt ämne liksom dess kontext. Det gav mig en förförståelse i mötet med mina informanter och i tolkningen av materialet hade jag en större insikt i varför mina informanter tänker som de gör.

Det är viktigt att utvärdera den situation som forskaren befinner sig i både under och efter fältarbetet, att analysera vad jag som individ har haft för påverkan på materialet. Mina erfarenheter är något som jag tar med mig överallt. Det går inte att komma ifrån att olika människor på grund av de existerande normerna i samhället får tillträde till olika situationer och samtal (Bremer 2011:202). Jag är yngre än alla mina informanter och de har kunskap om ett ämne som jag, trots mitt intresse, kan mycket lite om. Det försatte mig i en situation där jag var mindre kunnig både vad gäller kunskapsläge och livserfarenhet. Detta kan ha påverkat materialet så till vida att jag identifierade mig med dem som inte hade släktforskat länge. Jag upplevde inte samma undergivna relation till dem, som de som var äldre och mer erfarna släktforskare. Möjligtvis har denna asymmetri lett till att intervjuerna med de mer erfarna släktforskarna blev stelare och mera lyssnande och att intervjuerna med de mindre erfarna släktforskarna blev öppnare och mer frågande. Samtidigt har den som intervjuar ofta en fördel i och med att intervjuaren leder samtalet och styr vad som kommer att hända (Kvale & Brinkmann 2014:51). Detta innebär att asymmetrin delvis jämnas ut.

4) Tidigare forskning

Etnologen Lennart Börnfors tar i sin bok *Anor i folkupplaga - släktforskning som folkrörelse* (2001) ett brett grepp om släktforskningens historia i Sverige och utomlands. Han undersöker drivkrafterna bakom släktforskning för att se vad det är som lockar människor till att söka sina rötter. Min studie har delvis samma ingång som Börnfors. En väsentlig skillnad är att jag inte enbart söker efter drivkrafter bakom släktforskning utan även hur en viss historia produceras. Börnfors bok är skriven 2001, innan släktforskningen började öka i popularitet på grund av de digitala verktyg som gjorts tillgängliga för allmänheten. Det betyder att släktforskning ser annorlunda ut idag och att min studie tillför ett nytt perspektiv. Anmärkningsvärt i sammanhanget är att det gjorts så få vetenskapliga studier i Sverige om en så populär hobby, Börnfors bok är det enda exemplet som publicerats i fysisk form. Det finns heller inte någon nämnvärd statistik om hur många som släktforskar. Det kan vara ett resultat av att ingen ser släktforskning som ett ämne med kulturanalytisk potential. Jag hävdar tvärtom, att svaret på varför människor söker sina rötter kan ge förklaringar till dagens moderna samhälle. Jag har i min studie valt att studera identitet och historieproduktion och hur de är sammanlänkade med släktforskning. Där släktforskning blir en av många samtidsmarkörer och ger ledtrådar till människors agerande.

Internationellt ser forskningen annorlunda ut och ämnet har exempelvis utforskats mer utförligt inom brittisk sociologi av bland annat Anne-Marie Kramer, som har skrivit ett flertal artiklar om just släktforskning i brittisk kontext. I Kramers artikel "Kinship, Affinity and Connectedness: Exploring the Role of Genealogy in Personal Lives" (2011) använder hon sig av begreppet "kinship" som ungefärligt kan översättas till svenska som "släktskap". Genom en utskickad frågelista fick hon flera hundra svar som hjälpte henne dra slutsatsen att det är viktigt att känna sina rötter. Släktforskning är ett verktyg som människor använder sig av för att känna sig rotade. Det ger dem möjlighet att skapa band till släktingar de inte visste fanns. När de skapar dessa band gör de dessutom ett urval av individer. Vissa band glöms bort eller ratas medan andra band ges stor betydelse. Kramer anser att människor uppskattar att producera släktband lika mycket som de uppskattar att faktiskt känna sig rotade i ett släktled. Slutligen konstaterar hon att en enskild persons identitet fortfarande är fast förankrad i nätverk baserade på släktskap (Kramer 2011:392ff). Kramer och jag undersöker liknande teman men med olika inriktningar där min studie är mer djupgående med ett fåtal informanter och hennes studie söker ett mera generaliserbart resultat med ett flertal informanter. Kramers slutsatser kring vikten av släktskap i individens identitetsprojekt är något som jag tar med mig in i min egen studie där jag vill se hur identitet skapas med hjälp av historia.

En annan internationell studie handlar om släktforskning som görs med hjälp av DNA-prover. Artikeln "The Y chromosome as the most popular marker in genetic genealogy benefits interdisciplinary research" (2016) av genetikerna Francesc Calafell och Maarten H. D. Larmuseau visar att inom DNA-forskningen är det vanligare att forska på den manliga Y-kromosomen än den

kvinnliga X-kromosomen. Den är enklare att följa och styrka i kyrkoböckerna, kvinnan flyttade till mannens by när de gifte sig och då bytte hon även efternamn. Det betyder att det kan bli svårt att följa kvinnor långt tillbaka i historien (Calafell & Larmuseau 2016:560). Detta är ett tydligt exempel på hur historia produceras inom patriarkala normer och döljer en annan version av historien. I min studie kan jag konstatera att valet släktforskaren gör när hen väljer människor att följa i sin forskning gör skillnad. Den enskilda släktforskaren påverkar därmed hur människor i framtiden kommer att göra sin tolkning av historien. Calafell och Larmuseau är genetiker och har ett annat tillvägagångssätt än mitt kulturanalytiska. Mitt kulturanalytiska perspektiv tar in människors beteendemönster i analysen och kompletterar deras naturvetenskapliga perspektiv.

Min studie knyter även an till forskning om historiebruk i bred bemärkelse. En etnolog som har analyserat historiebruk är Lotten Gustafsson Reinius. Hon har skrivit om medeltidsveckan på Gotland i avhandlingen *Den förtrollade zonen - Lekar med tid, rum och identitet under medeltidsveckan på Gotland* (2002). Där tar hon upp ett så kallat ”folkligt historieskapande” som tar fasta på varför människor tycker det är intressant med medeltiden och medeltidsveckan i Visby. Hon visar hur historia får betydelse i olika tidsepoker, hur medeltiden därför formas om i olika tider och för varierande syften (Gustafsson Reinius 2002:48f). Även hur turism- och upplevelseindustrin idag vill ”levandegöra” historia för att underlätta för publiken att intressera sig för och identifiera sig med historien (Gustafsson Reinius 2002:76). Gustafsson Reinius tar upp flera intressanta aspekter av historieproduktion, även jag söker efter vad som skulle kunna kallas ett ”folkligt historieskapande” men för min del handlar det om släktforskning och vad det innebär för historieproduktionen i samtiden.

Jag menar att ett etnologiskt perspektiv på släktforskning är ett intressant komplement till tidigare forskning. Härigenom kommer vi närmare släktforskaren och får en djupare inblick i dennes sätt att se på ämnet. Min studie kan potentiellt bidra till en ny syn på hur människor använder sig av och producerar sin egen historia med hjälp av släktforskning. Den kan även bli en ingång till hur ämnet kan utvecklas i en svensk kontext där släktforskning som hobby blir allt vanligare.

5) Teoretiskt perspektiv

Diskursanalys och historiebruk är de teoretiska perspektiv som vägleder min analys. Nedan presenteras hur teorierna tillämpas samt vilka begrepp som jag använder.

5.1 Diskurs

Begreppet diskurs används i betydelsen ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Diskursanalys är den metod som

används för att identifiera diskurser, det vill säga underliggande föreställningar som vi utmanar och upprätthåller i samhället. I intervju- och frågelistmaterialet har jag identifierat teman och i dem har jag funnit mönster som framstår som diskurser. Det är framförallt tre diskurser som är utmärkande i materialet; den allmänna historien om kungar och krig, diskursen om den lilla människan och sanningsdiskursen. I analysens fem teman, eller kapitel, beskriver jag hur de diskurserna påverkar hur informanterna uppfattar släktforskning.

Grunden i diskursanalys är att det inte finns någon objektiv sanning (Winther Jørgensen & Phillips 2000:10). Våra tankar, idéer och aktioner är direkta konsekvenser av det samhället vi är en del av. Därför ser inte alla världen på samma sätt, för vi har olika förutsättningar att ta oss an världen på, vilket betyder att vår världsbild är föränderlig. Eftersom världen byggs upp av diskurser blir människans beteende inom dem centralt. Tillsammans bildar människor genom socialt samspel både nya diskurser och bevarar gamla (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11f).

Etnologisk diskursanalys kommer från den ofta abstrakta och mångfacetterade ”politiska diskursteorin” utvecklad av Ernesto Laclau och Chantal Mouffe (2000:31). Det är även den inriktningen som jag har valt att ta i min studie. Grunden i politisk diskursteori är att allting ingår i diskurser. Diskurser som syftar till att stänga ute och sluta in. En process som är föränderlig och ständigt pågående (Gunnarsson Payne 2017:252). Etnologen Jenny Gunnarsson Payne understryker att det är en utmaning att tillämpa diskursteori i konkret forskningspraktik. Särskilt viktigt är det att noggrant välja sina teoretiska idéer och begrepp ”på ett sätt som är väl anpassat efter ens specifika empiriska material och frågeställningar” (Gunnarsson Payne 2017:269). De begrepp som jag finner bäst lämpade att analysera mitt material med och som passar mina frågeställningar är: nodalpunkt, flytande signifikant och hegemoni. Nedan följer en närmare förklaring av begreppen. Diskursen går att dela upp i tecken som tillsammans bildar en större väv. De tecknen kretsar kring det privilegierade tecknet nodalpunkt, en diskurs centrerar och formar sig runt nodalpunkter. Vissa nodalpunkter kan istället kallas för flytande signifikanter, vars betydelse kan skifta inom olika diskurser. Därmed bildas en konflikt om vilken diskurs som ska definiera den flytande signifikanten. Exempelvis kan ett ord ha olika betydelse i olika diskurser. Då blir det en kamp mellan olika diskurser om att fastställa betydelsen för den flytande signifikanten (Winther Jørgensen & Phillips 2000:35). Jag ser det som att diskursen vill dela upp världen i olika rutnät men att den aldrig helt lyckas med det. Diskursteori kretsar kring att mänsklig samvaro bygger på olika typer av konflikter, diskurser som går emot varandra och som stävar efter att bli den starkaste diskursen. På det sättet bildas hegemoni. En viss diskurs som är så pass stark att den helt tar över, blir överordnad de andra och anses som självklar. När en hegemoni formas försvinner konflikten eftersom den är ”löst” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:54). Språket bildar sociala fenomen och genom denna modell går det att ta reda på vad det är som gör att vi ser vissa saker som helt

självkära i samhället. Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips beskriver det som att ”det är genom konflikter, konventioner och förhandlingar i ett socialt rum som betydelsestrukturer fixeras och sätts i fråga” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:32). Även materialitet ses diskursivt, ting tillskrivs mening beroende på kontext och blir en del av diskursen i sammanhanget (Winther Jørgensen & Phillips 2000:42).

5.2 Historiebruk

I *Historiebruk - att använda det förflutna* (2004) diskuterar Peter Aronsson, professor i historiebruk och kulturarv, begreppen: historiekultur, historiebruk och historiemedvetenhet. Historiekultur betecknar de källor till historien som binder samman dåtid, nutid och framtid på ett konkret sätt. Dessa källor kan vara allt ifrån ritualer till platser eller ting. Historiebruk är när dessa källor blir till en utveckling med ambitionen att skapa något utifrån historia. Historiemedvetande syftar till att förklara det sätt på vilket dåtid, nutid och framtid binds samman på ett mer abstrakt sätt än historiekultur. Det vill säga människors uppfattning om hur olika tidsperioder relateras till varandra (Aronsson 2004:17). Aronsson ser begreppen som sammanlänkade men jag har endast använt mig av begreppet ”historiebruk” i betydelsen; ett *aktivistiskt historiebruk* där samtiden står i fokus och använder historien på det sätt som gagnar den bäst. I min studie synliggör jag genom begreppet historiebruk det sätt på vilket släktforskare gör sitt urval av berättelser för att skapa en version av historien som de kan relatera till. Jag använder det även för att visa hur släktforskare använder sin forskning på ett aktivistiskt sätt för att förändra synen på historia.

Vidare beskriver jag i analysen hur betydelsefull historia skapas för informanterna, vilket i sig blir ett historiebruk, och då har jag använt mig av de tre skikt som Aronsson menar är av vikt i produktionen av historia: mening, legitimitet och förändring. Han menar att historia inte är statiskt utan en dynamisk process (Aronsson 2004:57). Mening kan skapas på olika sätt och är grunden till de andra två stegen. Mindre händelser görs till större händelser för att de sätts i ett sammanhang. Någons tolkning bidrar till att den lilla händelsen som det började med blir till fakta och sanning. Det leder slutligen till att det bildas myter. Berättande i sig ger mening till historien och gör att det blir lättare för människor idag att relatera till och förstå historien (Aronsson 2004:61). För att meningen ska ha en poäng överhuvudtaget behövs legitimitet. Ett sätt att skaffa det är genom att människor före oss inkluderade i samma gemenskap har offrat sig eller gjort framsteg. Som Aronsson skriver själv ”det finns en särskild kraft i att människor inbegripna i ett vi givit sina liv och sin gärning för vår skull” (Aronsson 2004:63). Detta kan sedan resultera i en förändring för oss och för verkligheten vi lever i. Berättelserna vi skapar av historien kan ge oss nya perspektiv och därigenom ge förändring, för att en inte vill tillbaka till hur det var förr (ibid.).

5.3 Teorier som kompletterar varandra

Både diskursteori och Aronssons teorier om meningskapande med historien utgår ifrån att våra tankar om världen är föränderliga och att inget är statiskt. Det är grunden till varför jag anser att det går att kombinera dessa teorier. Jag har valt diskursanalys för att se de övergripande diskurserna om släktforskning och historia. Diskurserna bildar sedan utgångspunkter för informanternas historiebruk. Min analys visar att diskurserna på olika sätt resulterar i informanternas historiebruk. Diskurserna hjälper informanterna att skapa mening med historia men även att positionera sig själv på det sätt de anser att det passar deras identitet.

5.4 Disposition

I de fem kapitel som analysen består av undersöker jag, med hjälp av mina teoretiska verktyg och med stöd i tidigare forskning, hur släktforskning fungerar som ett sätt att producera och identifiera sig med historia. Första kapitlet inriktar sig på att förstå hur släktforskare hanterar ”sanning” och vad informanterna definierar som ”sanning”. Andra kapitlet fokuserar på vilka diskurser som kämpar om att definiera historia och vidare hur den kunskapen påverkar produktionen av historia i släktforskning. Det tredje kapitlet visar hur släktforskare skapar mening med historia genom att söka förståelse i dåtid. Både i historiska källor och i platser de besökt som har betydelse för släktforskningen. I fjärde kapitlet undersöker jag hur släktforskare positionerar sig identitetsmässigt med hjälp av sin forskning samt hur det påverkar det urval de gör. I det femte och sista kapitlet analyserar jag hur kvinnorna i min studie gör detta urval, eftersom de utgör majoriteten av mina informanter.

6) Analys

6.1 Att finna sanningen

Min ursprungliga tanke när jag gick in i fältarbetet var att släktforskare förhåller sig fritt till vad som är att betrakta som ”sant”. Det visade sig vara fel, de värderar källor på daglig basis och är mycket noggranna med att skriva ut hur de funnit sin information. Trots detta har informanterna olika åsikter om vad som är möjligt att tolka som ”sant”. Informanten Olof skriver detta som ett tillägg efter han besvarat alla frågor i frågelistan: ”Det är så, påstår jag, att släktforskning i böcker, är ingen vetenskap utan en kul hobby som jag gärna delar. Innehållet kan inte bevisas bakåt”. Han syftar på att felmarginalen i historiska källor är stor eftersom källorna påverkats av många människohänder innan de nått nutiden. Samma uppfattning återfinns i andra delar av mitt material. Olof anser att det inte går att betrakta släktforskning som en vetenskap eftersom det inte går att bevisa att den är sann. Jag förstår detta som att han menar att det inte är möjligt att fastställa det

biologiska arvet genom gamla dokument och släktforskning. Genomgående i materialet är informanterna, i likhet med Olof, tämligen tydliga med att sanningshalten i deras forskning är högst osäker på grund av den mänskliga faktorn. Men alla är inte lika bestämda som Olof. En annan informant, Lisa, beskriver det såhär:

Man måste ju ibland anta där det inte går att få fram fakta, men jag vill ha så mycket säkra källor som möjligt. Jag har livlig fantasi och kan gott tänka mig att om jag varit yngre och haft tid och ork, så skulle jag satt mig och skrivit ungefär en roman vid sidan om. Som byggde litegrann på det, där man kunde få använda fantasin. Men jag vill inte att det som är forskning ska vara fantasi, det ska vara fakta.

Lisa hävdar i motsats till Olof att det går att finna ”säkra källor” och att uppgifterna som sedan nedtecknas är fakta och sanning. Det som hon definierar som närmast sanningen är när hon har gått tillbaka till originaldokumenten i arkiven och hittat sin information. För henne blir det ”säkra källor”. Skillnaden mellan informanterna är hur de tolkar vad som är ”sanningen”. Vissa anser att innehållet i kyrkoböckerna är säkra källor och vissa anser att de inte går att fastställa som säkra källor.

Lisa hade, om tid och ork funnits, gärna skrivit ner berättelser ur sin fantasi om sina släktingar men är samtidigt bestämd med att hon då hade varit tydlig med att det är fiktivt. I materialet går det att finna en diskurs om betydelsen av sanning. Alla informanter är medvetna om diskursen och förhåller sig därmed till den. De pratar om vikten av att säkerställa källor och gå så långt tillbaka i de ursprungliga källorna som möjligt. Denna diskurs innebär att det som informanterna uppfattar som sanning får en upphöjd position. Jag menar att både de informanter som inte tycker att det går och de som menar att det går att bevisa en sanning, förhåller sig till denna diskurs och när de uttalar sig om ”säkra källor” talar de utifrån den diskursen. Diskursen för med sig ett sätt att tänka på vad som är autentiskt och äkta vilket jag återkommer till i kapitlet ”Förståelse och platsförankring”. Sanningen, vad informanterna definierar som sanningen, blir till grunden för hela deras tankesätt kring släktforskning; oavsett om de anser att den går att finna eller inte. Det präglar sättet de hämtar sin information på och det präglar sättet som de legitimerar sin forskning. Sanningsdiskursen ger en tyngd åt materialet. När släktforskaren noggrant och ordentligt kartlagt var källorna kommer ifrån, legitimerar det dennes forskning. Vilket gäller oavsett om släktforskaren i fråga själv menar att det är en sanning som hen producerat eller inte.

6.2 Diskurserna om ”kungar och krig” och ”den lilla människan”

Jag började alla intervjuer med att fråga informanterna: varför släktforskar du? Svaret från de allra flesta var att de är intresserade av vad vissa valde att kalla ”den lilla människan”. De vill få en inblick i levnadsvillkoren för majoriteten av befolkningen och ta reda på hur människor levde förr i

tiden. Denna gemensamma ingång till släktforskning som mina informanter delar öppnar för en diskussion om vad deras uppfattning om historia är.

Lisa berättar i citatet nedan om ämnet historia i skolan och hur hon känner för det: ”I skolan får man ju läsa väldigt mycket historia men det handlar ju om kungar och adelsmän och krig så någonstans tappade jag lite intresset för historia för det var liksom inte min historia [...]”.

Genomgående i materialet syns samma tendenser som det Lisa sätter ord på. Enligt henne finns det en allmän historia en lär sig om i skolan som innehåller krig, kungar och adelsmän men även en historia som hon beskriver som sin egen. Det är den historien som hon sedan genom släktforskningen säger sig upptäcka. Därför anser jag att det framträder två diskurser. Diskursen om den ”allmänna” historien och diskursen om den ”lilla människans” historia.

Vi kan se ”historia” som en nodalpunkt i båda diskurserna, de är beroende av betydelsen av tecknet historia men på olika sätt. Därmed blir ”historia” en flytande signifikant eftersom diskursen kämpar för att definiera ordet i relation till andra diskurser. Det går att urskilja en hegemonisk diskurs i hur informanterna talar om historia. Nämligen diskursen om den allmänna historien vilket innebär årtal, kungar och krig, som anses vara ett självklart sätt att se på historia enligt informanterna. När en hegemoni uppstår resulterar det i att striden om betydelsen upphör (Winther Jørgensen & Phillips 2000:39). Men eftersom betydelser inom diskursteori aldrig fastställs hävdar jag att den striden aldrig avslutas. Istället anser jag att diskursen om den ”lilla människan” blir en positionering emot den hegemoniska diskursen. Striden om den flytande signifikanten ”historia” upphör inte. Informanterna förhåller sig istället till den allmänna historien men producerar en annan typ av historia genom vad de kallar ”den lilla människan”. Vilket även visar att det som av informanterna anses vara historia idag inte behöver anses vara det imorgon, på grund av den alternativa historia de producerar. Anton beskriver hur han förhåller sig till den allmänna historien för att sedan utifrån den forma sin egen version av historia:

Intervjuare: Du nämnde innan att kolla tillbaka på 1800-talet, känns det viktigt att du har den historiska kontexten när du kollar tillbaka?

Anton: Ja, ja det tycker jag. Jag har en vanlig, allmänt historisk kunskap. Så att jag vet ungefär vad som händer, men jag skulle definitivt vilja ha djupare kunskap om de olika landsändarna, hur dom påverkades och vad som skedde.

Anton söker förklaringen till vad som hänt i en bredare kontext, förhåller sig till den allmänna diskursen och ser sedan vad som hände ”den lilla människan” under samma tidsperiod. Han vill producera ett komplement till den ”allmänna historien” men inte bortse från den, eftersom han anser att de både är sammanflätade och har nytta av varandra. De två diskurserna kombineras för att producera en gemensam bild av historia. Andra informanter ställer sig mer uttalat emot den hegemoniska diskursen, exempelvis Marie: ”Ja alltså det har ju varit så i skolhistorien vi har fått

och matats [med i] årtal. Inte så mycket händelserna och betydelsena och känslan. Nu får man en känsla för det han gjorde, det betydde någonting. Innan har det varit där långt borta i periferin [...]”. Här ser vi hur hon förhåller sig till den hegemoniska diskursen men kämpar hela tiden med att omdefiniera vad historia kan innebära. För Marie blir det viktigt att placera släktingens arv i fokus och hon finner en stolthet i det. Överlag stödjer sig informanterna mycket på det som de uppfattar som den hegemoniska definitionen av historia. De grundar sin egen definition av historia i den men motsätter sig samtidigt sättet den är utformad på. Vissa informanter tar avstånd från den här diskursen om historia medan andra vill behålla och förhålla sig till den. Informanterna tycker inte den allmänna historien är lika intressant som historien om ”den lilla människan”.

En av anledningarna till att människor släktforskar tycks vara att de vill finna en historia som de anser sig tillhöra. Den historien finner de inte i den hegemoniska historien, därför producerar de en annan typ av historia genom ”den lilla människan”. Det för oss vidare till hur informanterna hanterar just positioneringen gentemot den ”allmänna” historien och hur det blir ett sätt att bruka historien.

6.3 Förståelse och platsförankring

I föregående kapitel fick vi reda på att informanterna förhåller sig till en hegemonisk diskurs om definitionen av historia. I förhållande till den växer en annan historia fram, den om ”den lilla människan”. Det betyder att släktforskare letar förståelse i dåtiden. Förståelse för en dåtid de aldrig kommer uppleva och förståelse för uppkomsten av samtidens fenomen. Tidigt i fältarbetet hade jag en föreställning om att släktforskning därmed skulle ha med nostalgi att göra. Svaren jag fick angående det resonerar kring om nostalgi och släktforskning är sammanlänkade eller inte:

Jaa eller någon form av nostalgi. Men jag menar, det är inte ett romantiserande av en gammal värld. Det vill jag inte påstå, men det är att kunna förstå hur livet såg ut för mina förfäder. Liksom hur dom levde och hur många barn dom födde och hur många av dom som dog och...var fick dom maten ifrån? Hur var det egentligen att flytta en gång om året med sex ungar?

Sandra famlar efter de rätta orden för att beskriva hur hon ser på nostalgi inom släktforskning. Hon svarar att hon inte vill se det som ”ett romantiserande av en gammal värld” utan istället som att bygga en förståelse kring hur dåtiden såg ut. Inte bara för att se de ljusa stunderna utan även de mörka. Slitet och det hårda arbetet ligger ofta i fokus när informanterna återberättar deras släktingars öden. Sandra bildar en uppfattning om historien genom att försöka förstå den i nutiden, i likhet med flera andra informanter. De ägnar sig därmed åt historiebruk som en reaktion på diskurserna som har presenterats ovan, på det sättet att de positionerar sig emot vad de uppfattar som den hegemoniska diskursen om historia. De vill istället söka efter ”den lilla människan” och

hur hen levde. De bildar sin egen mening med historien och bygger upp en egen förståelse. Genom denna förståelse producerar de historia utifrån en uppfattning om vad som *är* deras historia och skapar en meningsfull historia för sig själva. De lyfter fram ”den lilla människan”, berättar om den i släktforskningen och ger den därmed mening. Deras historia legitimeras genom arkivhandlingar och vad som kan styrkas där, vilket förenar detta historiebruk med sanningsdiskursen som informanterna förhåller sig till. Den sanning som informanterna anser vara säkra källor legitimerar den mening som de vill bygga fram med historien. I arkivhandlingarna syns spåren av de människor som slitit och arbetat hårt vilket ger historien om dem själva betydelse, för utan det slitet skulle inte informanten själv stå här idag. På det sättet skapas även en förändring i hur informanterna vill att vi ser på historien; inte för att som Sandra beskriver det romantisera den, utan för att söka förståelse i en tid som inte går att nå, men som ändå kan ge oss ett perspektiv på samtiden och på vad som är historia idag. På liknande sätt resonerar Anton om vad som är nostalgi och inte inom släktforskning:

Man vill ju gärna titta tillbaka och tänka på ... det finns en .. jag tror det finns någonting hos många människor att tänka att det var så bra förr. Fast verkligheten egentligen, rent objektivt, säger att det inte var det. Jag vet inte om det är det man tänker. Det var annorlunda förr och världen framåt är ibland skrämmande och då vill man gå tillbaka till något som man förstår.

I citatet beskrivs släktforskande som ett undersökande och som en tröst. Ett visst nostalgiskt tänk för att förstå dåtiden som en hjälp att orka ta sig an framtiden. Detta blir vad jag uppfattar som ett historiebruk. Nutid och dåtid binds ihop för att bilda en förståelse och en historia. Detta för att framtiden i ett senare skede ska bli lättare att förstå. Dåtiden hjälper till att sätta ens egen nutid i perspektiv.

Sökandet efter förståelse leder dem även bort från arkivet och datorn. Alla informanter jag har intervjuat beskriver en längtan att göra en resa i släktens fotspår. Flera har rest och andra har långtgående planer på att resa. Det kan handla om kyrkogårdar för att leta efter gamla släktingars gravar, knacka på dörrar till hus där deras familj har bott eller åka ut i skogen för att se grunden till huset där deras gamla släktingar en gång levte. Det intresserar mig, för det gör släktforskningen fysisk. Släktforskning som annars tenderar att bli teoretisk och onåbar blir genom dessa resor baserad på något som existerar i den nutida verkligheten. Det blir den sista möjliga pusselbiten för att nå sina släktingar. Börnfors drar liknande slutsatser då han hävdar att släktforskare ser platsen deras släkt levte på som ”det enda påtagliga vittnesbördet” som finns kvar (Börnfors 2001:89). Informanterna förhåller sig till en diskurs om vad som är verkligt och autentiskt. De uppfattar sin historia som mer verklig när den kopplas till en fysisk plats som inte bara är baserad på dokument i datorn där hemma. Diskursen om autenticitet går att sammankopplas med diskursen om vad som är sanning. Marie resonerar kring en plats som hon besökt där hennes släkting en gång levte: “[...]”

innan var det ju liksom text på papper. Marken som hon har ägt, huset som hon har ägt, det gav liksom mycket”. Den fysiska platsen hjälper Marie att visualisera släktingen som hon hittills bara sett på papper. För när platsen sammanlänkas med de gamla dokumenten anses både den och dokumenten som mer sanna, därmed legitimeras historien om släktingen. Diskursen om sanning hjälper informanterna att värdera platsen, eftersom den bevisligen finns för samtiden att besöka och se med egna ögon. I den värderingen skapas något de uppfattar som äkta och autentiskt.

Lisa nämner att ”[...] jo men det är nog det här att det är någon slags platsförankring ändå och dom här faktan stämmer som står på stenen. Ja men sen kan man ju va lite gluttig [...]” Att vara ”gluttig” är skånska för att vara lite fånig eller tramsig. I detta fallet syftar Lisa till att hon brukar lägga en rölleka på platsen där hennes mormorsmor är begravd, trots att det är längesedan graven togs ur bruk och att det idag ligger någon annan där. Lisa fortsätter ändå att åka dit när hon befinner sig i orten, eftersom hon tillskriver platsen en mening. Graven väcker känslor som hon inte själv kan förklara. Hon lägger en viss betydelse på en grav som hon anser har en större och mer direkt koppling till hennes släkting. Kramer beskriver släktforskning som ett sätt att bekräfta och behålla de släktband vi haft med någon som gått bort. Det bildar en länk till den bortgångna och är ett sätt att bibehålla betydelsen i relationen (Kramer 2011:385). Just detta tolkar jag som en känslaspekt som går att relatera till platsförankring i släktforskningen. Informanten ovan beskriver att hon känner en koppling till sin släkting när hon befinner sig på platsen där hon är begravd. Platser uppfattas därmed som ett rum där känslor kring släktingar får ta plats.

6.4 Positionering genom släktforskning

I detta kapitel beskriver jag hur släktforskning blir ett sätt att uttrycka sin identitet, en del i hur en uppfattas vill av andra. Flera släktforskare menar att de på olika sätt uttrycker sig själva genom släktforskningen; antingen för att söka efter likheter med sig själva eller för att positionera sig emot andras föreställningar om släktforskning. När Marie får frågan om hon tycker det är viktigt att ta reda på var ens släkt kommer från svarar hon att det har varit spännande att se alla de platser som slakten befunnit sig på. Hon vill därför själv motbevisa dem som tror att människors ursprung påverkar deras personlighet, själv uppfattas hon ha ett så kallat ”svenskt” yttre men har genom släktforskningen upptäckt att hon har släkt som kommer från många olika platser och länder:

Vi är människor allihopa. Vi hör ihop någonstans och där tror jag att man kan slå hål på en del utav dom här riktiga högerextremerna att man är vit eller man är si eller man är så, man kan slå hål lite på det. För att man kan vetenskapligt bevisa att nä det finns inget som är si eller så [...] vi är alla i grund och botten samma.

Vidare berättade hon vilka argument hon använt mot de av hennes vänner som hon anser har uttryckt sig rasistiskt. Marie har därför inte bara användning för sin släktforskning på ett privat plan utan använder den även för att driva fram en politisk agenda; för att bevisa att ”vi är alla i grund och botten samma”. Därigenom blir släktforskningen till ett verktyg med ett syfte, till ett historiebruk där informanten tar hjälp av historia för att uppnå sitt mål i samtiden och framtiden, vilket jag skulle vilja kalla för ett *aktivistiskt historiebruk*. Denna form av historiebruk syftar till att förändra något som en anser borde förändras, i detta fall vill Marie visa en politisk poäng för sina vänner med hjälp av hennes forskning. En annan informant, Anton, använder sin släktforskning för att få barnen att inse alla människors lika värde. Han menar att han med hjälp av släktforskningen kan bevisa att en människas rötter är utspridda över hela världen och han vill visa att ditt ursprung inte avgör vem du är.

Intervjuare: Varför känns det viktigt att göra i ordning släkträd till barnen?

Anton: Det är väl egentligen för deras egen skull och man kan berätta saker och ting för dom om var dom kommer ifrån och det tar ju bort dumma idéer tror jag också man gör via släktforskning den här att det finns... min fru till exempel hon har alltid sagt att hennes fars släkt är västgötar i... historiskt verkligen och så går jag bara bak några generationer och så ser man att dom kom till Västergötland. Nu är varken jag eller min fru särskilt nationalistiska och så vidare men man tar bort den här idéen att en viss människa från en viss plats är så väldigt speciell och så.

Det Anton nämner i citatet ovan intresserar mig särskilt för han säger att han och hans fru ”inte är särskilt nationalistiska” vilket antyder att informanten förhåller sig till en diskurs som anser att släktforskning kan tolkas som en del i en nationalistisk agenda. Anton går sedan vidare till att förklara att det är viktigt att visa att en inte är bunden till sina rötter bara för att en har växt upp på ett visst ställe och framhåller även vikten av att försöka förstå andra människor. Det som är intressant med resonemanget är att det är vanligt. Jag hade inte någon specifik fråga om detta utan det är något som informanterna själva har kommit in på under intervjuerna.

Marie och Anton vill bli identifierade på ett visst vis, att de inte delar tron på nationalistiska värden. De är intresserade av släktforskning men vill positionera sig utanför vad de uppfattar som den hegemoniska diskursen om denna typ av hobby. Därmed vill de omdefiniera vad släktforskning i sig anses vara. Flera informanter är noga med att säga att blodsbanden inte är det viktigaste, men när de tänker vidare är det många som ändrar sig och säger att det en del i varför det är intressant. Jag tror att det beror på samma diskurs, att de inte vill att jag som intervjuare ska tro att det är viktigt för dem att exempelvis vara ”svensk”. Flera av informanterna berättar om hur de känner en koppling till de ”blodsliga” släktbanden, att de finner dem vara en trygghet och nämner inga associationer till nationalism överhuvudtaget. Elsa beskriver det såhär när hon får frågan om varför det är intressant med släktforskning: ”Det fyller litegrann i den tomma påsen, man vet och man känner en anknytning och att man hör hemma någonstans. Det kan va en sak, jag tror det är nog så

det känns för mig ja”. Oavsett om de genast känner en koppling eller om de kommer underfund med det senare under intervjun hävdar jag att det Elsa säger är en gemensam grund för alla informanter. Att känna en trygghet i att ha kartlagt var en kommer ifrån. Jag anser att det kan vara ett resultat av att släktforskning grundar sig i en strävan efter att själv inte bli bortglömd. Detta nämner även Aronsson kopplat till historia. Människor samlar, släktforskar, tar bilder och skriver texter. Det pågår en enorm dokumentation för att underlätta för efterkommande att minnas (Aronsson 2004:58).

I detta kapitel kan vi se hur historia och släktforskning blir ett sätt att inkludera eller exkludera människor. Genom sitt historiebruk är det tydligt att informanterna vill inkludera fler grupper i historieskrivningen, grupper som tidigare inte har fått synas. Diskursen om ”den lilla människan” centrerar kring just detta. Samtidigt kämpar släktforskare med att positionera sig utanför en nationalistisk diskurs som de uppfattar omfattar släktforskningen. Den skvallrar om att det är enkelt att exkludera människor ifrån fenomenet släktforskning eftersom de som inte har långtgående rötter i Sverige kan ha svårt att finna lika täckande arkivmaterial om sina släktingar. Däremot kan det historiebruket släktforskare använder sig av öppna upp för en mer inkluderande historia i framtiden, där fler grupper av människor får lov att synas och ta plats. Vilket för oss in på nästa kapitelns tema: kvinnans historia.

6.5 Kvinnans historia

Fyra av mina fem intervjuade informanter är kvinnor. På frågan om de intresserat sig för någon särskild person i sin släktforskning nämnde tre av de fyra informanterna uttryckligen kvinnor. Under 70-talet uppkom en diskussion som Börnfors kallar ”den stora trätan” som handlade om huruvida en skulle forska endast på fädernet eller utöka forskningen till mödernet. Det innebär att antingen följa männen i rakt nedstigande led (fädernet) eller att följa kvinnorna i rakt nedstigande led (mödernet). Diskussionen resulterade inte i en allmän gällande praxis utan än idag är det olika hur släktforskare går tillväga (Börnfors 2001:20ff). Calafell och Larmuseau menar att det vanligaste genom tiderna har varit att följa fädernet. Kopplat till DNA-forskning skriver de om hur den manliga Y-kromosomen enklare går att följa i kyrkoböckerna eftersom män genom tiderna har flyttat mindre och inte bytt efternamn (Calafell & Larmuseau 2017:560). Mina informanter har alla fått frågan om de forskat lika mycket på mödernet och fädernet. Svaret har genomgående varit att de uppfattar det som att de har det, kartläggningen har varit likadan på bägge sidor. Svaren skiljer sig däremot i vilka personer de sedan specifikt intresserat sig för. Marie förklarar intresset såhär:

Så hon var jättespännande och en inspiration, att hur mycket elände en människa än kan genomlida så står dom pall och kämpar sig vidare. För det finns något som är viktigt och för henne var det ju barnen som var viktiga att klara av. Nu förlorade hon två av sina barn utav sju som överlevde. Så att

nej jag känner att det är en stark kvinna, det är en stark förebild. Det är såna vi behöver lyfta fram för dom har alltid funnits. Jag tror kvinnorna var mycket starkare förr än vad dom är idag.

I citatet ovan berättar Marie om den kvinna som hon intresserat sig för i sin forskning. En änka med sju barn som flyttade från plats till plats för att arbeta. I citatet nämner Marie att hon tycker det är viktigt att lyfta fram vad hon beskriver som "starka kvinnor". I samma andetag säger hon att hon tror att kvinnorna var starkare förr. Det framgår inte uttryckligen av intervjun varför hon tror det. Men varför är det viktigt att säga att hon var en "stark" kvinna? Det finns inga enkla svar på den frågan men jag anser att det har att göra diskursen om den allmänna definitionen av historia som inkluderar krig och kungar. Krig utfördes av män och samhället styrdes av män med kungen överst i hierarkin. Vilket leder till att den allmänna diskursen om historia främjar och synliggör män. Detta visar på en övergripande samhällelig diskurs, den patriarkala, som genomsyrar hela samhället. För att överleva i en patriarkal struktur kan en behöva se ner på de som anses svagare, det kan vara den bakomliggande anledningen till varför Marie lägger så stor vikt vid att lyfta fram "starka kvinnor". Kvinnan måste göras *mer* intressant för att rättfärdiga hennes plats i relation till den hegemoniska diskursen.

Marie framhåller att det är viktigt att lyfta fram de starka kvinnorna "för de har alltid funnits", vilket antyder att hon uppfattar det som att dessa kvinnor inte har inkluderats i tidigare historieskrivning. Nu har Marie i och med släktforskningen en chans att bruka historien på det sätt som hon uppfattar den. Hon berättar att hon identifierar sig med kvinnorna som hon ser i sin forskning och att hon därför lyfter fram deras historia. I likhet med vad jag finner i kapitlet "Positionering genom släktforskning" använder sig informanterna här även av vad jag ser som ett *aktivistiskt historiebruk*. Sandra berättade genomgående under sin intervju om ett antal kvinnor som hon följt i sin forskning. Därför undrade jag om det var ett medvetet val eller om det bara hade blivit så. Här ser vi hennes svar:

Jag vet inte, jag kan intressera mig för männen också med det känns som att det har varit flera kvinnor, det känns som att dom har haft så mycket färre valmöjligheter och färre möjligheter att styra sitt eget...men egentligen har ju männen också det. Som jag sa, föds du till dräng... du blir aldrig något annat liksom. Men jag vet inte om det är rentav bara för att det är mitt eget kön eller för att det är för att jag faktiskt som jag sa, det som jag har fått genom min faster som berättar saker, som berättar saker som hennes farmor har berättat. [...] Att det är kvinnohistorier jag har hört mest, faktiskt.

Det jag finner intressant med Sandras uttalande, är att hon menar att anledningen till att hon hört kvinnohistorier är för att hon har hört dem berättas av kvinnor. Därför väljer de att synliggöra andra kvinnor i historien. Berättandet som förs vidare i Sandras släktforskning skapar mening. Med hjälp av Aronsson kan vi förstå att Sandra vill "bli deras röst i vår tid" som ett "demokratiskt

engagemang för tidigare underrepresenterade grupper i minnesgemenskapen” (Aronsson 2004:58, 59). För Sandra legitimeras sedan dessa berättelser genom den gemensamma traditionen av berättande inom hennes familj. Berättelser utgör basen i det som formar hennes egen historia (Aronsson 2004:63). Härigenom skapas förutsättningar till förändring, sambandet mellan nutid och dåtid låter tidigare bortglömda historier få ta plats (Aronsson 2004:66, 67). I detta *aktivistiska historiebruk* finns förhoppningen om en förändrad syn på kvinnors roll i samtiden och på vad som i framtiden innebär historia.

7) Sammanfattande diskussion

Jag har i denna uppsats undersökt hur släktforskare skapar mening med sin forskning genom att producera och identifiera sig med historia. Mina teoretiska perspektiv har varit diskursteori och historiebruk. Diskursteorin jag använt mig av utgår ifrån Chantal Mouffe och Ernesto Laclaus ”politiska diskursteori” (Winther Jørgensen & Phillips 2000) där jag har använt de begrepp som jag har ansett tillämpliga i min analys. Historiebruket utgår ifrån teorier om mening med historia och användande av historia, utvecklade av Peter Aronsson (2004).

I fem kapitel har jag letat efter svar på mina frågeställningar. I det första kapitlet analyseras informanternas sökande efter sanning. Materialet visar en sanningsdiskurs där ”sanning” har en upphöjd position och stor betydelse. Informanterna har olika uppfattningar om vad som kan betecknas som sanning; det går att finna sanna, säkra källor eller att det inte går. Alla förhåller sig dock till samma diskurs om att källkritik och att kartlägga varifrån information kommer ifrån är av högsta vikt. Detta legitimerar deras forskning och gör den trovärdig, oavsett informantens uppfattning om sanningshalten i källan.

I det andra kapitlet undersöker jag om det går att finna olika diskurser om historia. Jag finner att det i materialet går att urskilja två diskurser, varav en är hegemonisk. Den hegemoniska är den allmänna diskursen som innefattar kungar och krig och den andra diskursen handlar om ”den lilla människan”. Dessa två diskurser beskriver ”historia” på två olika sätt, ett mer övergripande som anses vara det självklara sättet att se på historia samt ett mer fokuserat på vardagen och de mindre berättelserna i den. Mina informanter förhåller sig antingen till den hegemoniska definitionen av historia och kompletterar den med sin egen släktforskning, eller så omdefinierar de vad historia är och skriver in ”den lilla människan” som en självklar del av historien.

I det tredje kapitlet förklarar jag hur släktforskare söker förståelse i dåtiden genom arkivhandlingar och platsförankring. Hur de genom att försöka förstå historien ger den mening och lyfter fram det hårda slitet och arbetet som deras släktingar har fått utstå. Även här legitimeras deras forskning av sanningsdiskursen. Historiebruket är därmed en följd av diskursen om ”den lilla

människan”. I denna förståelse inbegrips informanternas intresse för att göra resor i släktens fotspår. Resorna gör släktforskningen mer ”verklig” och blir ett bevis på att släkten har funnits och levt på platsen. Det gör platserna meningsfulla för informanterna och låter dem släppa fram känslor kring deras forskning. Det fördjupar deras förståelse för släkten och för deras forskning.

I det fjärde kapitlet undersöker jag hur informanterna positionerar sig med hjälp av släktforskning. Det är viktigt för dem att uppfattas på ett bestämt sätt, i detta fall handlar det om att inte uppfattas som en del av en nationalistisk diskurs som de menar släktforskningen ses som. Det blir därför viktigt för dem att poängtera för mig, som intervjuar dem som utomstående person, att det ”blodsliga” inte är det viktigaste i deras forskning. De använder således sin forskning i ett aktivistiskt historiebruk, och kan härigenom bevisa betydelsen av att vi alla är människor och kommer från många olika platser. I detta kapitel framgår även att det faktiskt *är* viktigt för informanterna att förankra sig i historien. Det gör dem trygga i sin identitet idag att se hur deras släktingar har levt i historien. På det sättet kan de relatera till dåtiden och försöka skapa en förståelse utifrån det.

Femte och sista kapitlet handlar om hur de kvinnor som jag har intervjuat, som utgör majoriteten av mina informanter, producerar kvinnans historia genom att synliggöra kvinnor ur deras släkt. De kan själva relatera till dem och de uppfattar att det tidigare inte funnits plats för kvinnor i historieskrivningen. Identifikation och produktion av historia flätas således samman och blir till ett kombinerat projekt, där släktforskare förhåller sig till tidigare historieskrivning, för att sedan använda sig av ett aktivistiskt historiebruk med syfte att förändra synen på vem som inkluderas i historien.

Min analys visar även på en känsla av att känna sig utstött ur samhället. Människor känner sig bortglömda och förminskade i historien, kanske även i samtiden. De uttrycker en känsla av att inte vara representerade i något så grundläggande för vårt samhälle som historia. Jag tycker mig se spår av en kultur där individualiteten premieras och en utveckling mot att ”den lilla människan” glöms bort. Det betyder inte att verkligheten ser ut så men det är mina informanternas uppfattning. Informanterna hittar aldrig berättelsen om sig själva till exempel i skolhistoria och söker sig därför till släktforskning för att kunna relatera till historia.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att min analys visar att de skilda diskurserna samverkar och leder till varierande former av historiebruk. De bildar gemensamt det sätt som mina informanter uppfattar släktforskning på. En uppgift till framtida forskning om ämnet är att gräva djupare i varför människor har ett behov av att identifiera sig med historia och hur identitetsbygge påverkar och har påverkat historien genom tiderna. Annan relevant vidare forskning skulle kunna involvera inkluderande och exkluderande faktorer i släktforskning och historiereproduktion. Hur det på bästa sätt går att motverka exkludering i historieskrivningen och vad som krävs för att bryta den

hegemoniska diskursen om vad historia innebär, på ett mera strukturellt och samhällsövergripande plan.

8) Referenslista

8.1 Tryckta källor

Aronsson, Peter. 2004. *Historiebruk: att använda det förflutna*. Lund: Studentlitteratur.

Bremer, Signe. 2011. Med kroppen in i berättarrummet – om närvaro och etik. I: Gunnemark, Kerstin (red.). *Etnografiska hållplatser. Om metodprocesser och reflexivitet*. Lund: Studentlitteratur, 195-215.

Börnfors, Lennart. 2001. *Anor i folkupplaga: släktforskning som folkrörelse*. Lund: Landsarkivet.

Calafell, Francesc & Larmuseau, Maarten. 2017. The Y chromosome as the most popular marker in genetic genealogy benefits interdisciplinary research. *Human Genetics* 136 (5): 559-573.

De Groot, Jerome. 2015. The genealogy boom: Inheritance, family history, and the popular historical imagination. I: Ramos Pinto, Pedros & Taithe, Bertrand (red.). *The Impact of History? Histories at the Beginning of the 21st Century*. London & New York: Routledge, 21-34.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran. 2015. Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, 34-53.

Fägerborg, Åsa. 1999. Intervjuer. I: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.). *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur, 85-110.

Gunnarsson Payne, Jenny. 2017. Från politisk diskursteori till etnologiska diskursanalyser. I: Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus (red.). *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur, 251-271.

Gustafsson Reinius, Lotten. 2002. *Den förtröllade zonen: lekar med tid, rum och identitet under Medeltidsveckan på Gotland*. Diss., Stockholms universitet.

Hyltén-Cavallius, Sverker. 1999. Internet och fältarbete. I: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.). *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur, 205-230.

Kramer, Anne-Marie. 2011. Kinship, Affinity and Connectedness: Exploring the Role of Genealogy in Personal Lives. *Sociology* 45 (3): 379-395.

Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur.

Lennartsson, Rebecka. 2011. Notes on 'Not being there'. Ethnographic Excursions in Eighteenth-Century Stockholm. *Etnologia Europaea* 41 (1): 105-114.

Palmgren, Ann-Charlotte. 2011. Autoetnografi – Att läsa andras kroppar. I: Gunnemark, Kerstin (red.). *Etnografiska hållplatser. Om metodprocesser och reflexivitet*. Lund: Studentlitteratur, 173-192.

Rennstam, Jens & Wästerfors, David. 2015. *Från stoff till studie, om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Riksantikvarieämbetet. 2017. *Räkna med kulturarvet: Kulturarvets bidrag till en hållbar samhällsutveckling. 2:a reviderade upplagan*. Stockholm. ISBN 978-91-7209-790-2
<http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/10764/978-91-7209-790-2.pdf>

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise. 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

8.2 Elektroniska källor

Facebook. 2017. "Släktforskning"
<https://www.facebook.com/groups/sforskning/> (hämtad 2018-01-07)

Facebook. 2017. "Släktforskning för noviser"
<https://www.facebook.com/groups/slaktforskning4noviser/> (hämtad 2018-01-07)

Regeringen. 2017-09-18. *Regeringen satsar på kostnadsfri släktforskning*
<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/09/regeringen-satsar-pa-kostnadsfri-slaktforskning/> (hämtad 2017-12-16)

Riksarkivet. 2017-03-13. *Om släkt och personforskning*

<https://riksarkivet.se/slakt-personforskning> (hämtad 2018-01-07)

Riksarkivet. 2018-01-10. *Riksarkivet firar 400 år!*

<https://riksarkivet.se/400-ar> (hämtad 2018-02-28)

Sveriges Släktforskarförbund. 2017. *Våra medlemsföreningar.*

<https://www.genealogi.se/vara-medlemmar> (hämtad 2018-01-07)

8.3 Otryckta källor

Alla otryckta källor är i författarens ägo.

Intervjuer:

Informant 1 ”Marie”. Intervjuades 2017-10-09.

Informant 2 ”Elsa”. Intervjuades 2017-10-09.

Informant 3 ”Lisa”. Intervjuades 2017-10-11.

Informant 4 ”Sandra”. Intervjuades 2017-10-11.

Informant 5 ”Anton”. Intervjuades 2017-10-12.

Frågelistor:

#1 2017-10-09

#2 2017-10-09

#3 2017-10-09

#4 2017-10-09

#5 2017-10-10

#6 2017-10-10

#7 2017-10-17

#8 2017-10-23